

Nr 258

Av herr **Enskog m. fl.**, om jämkning av rättegångskostnad,
m. m.

(Lika lydande med motion nr 211 i Första kammaren)

Enligt 31 kap. 1 § rättegångsbalken skall i mål vari åklagare för talan den tilltalade, om han döms för brottet, till statsverket återgälda, bland annat dels vad enligt rättens beslut av allmänna medel utgått till vittne eller sakunnig eller eljest för bevisning under förundersökningen eller i rättegången och dels arvode och ersättning till försvarare. Motsvarande skyldighet föreligger enligt lagen den 20 december 1958 om återgåldande av kostnad för blodundersökning i brottmål i princip beträffande kostnad för blodundersökning. Om rättegångskostnadens belopp icke står i rimligt förhållande till den »tilltalades brottslighet och villkor», må ersättningen enligt 31 kap. 1 § rättegångsbalken jämkas efter vad som prövas skäligt. Förklaras den tilltalade på grund av sin sinnesbeskaffenhet fri från straff, prövar rätten om och i vad mån den tilltalade med hänsyn till omständigheterna skäligen bör återgälda rättegångskostnaderna.

För tilltalad som åtnjuter fri rättegång gäller särskilda bestämmelser. Enligt 6 § lagen om fri rättegång må sådan tilltalad icke i målet förpliktas återgälda ersättning till offentlig försvarare eller kostnad för bevisning varom rätten självmant föranstaltat.

Frågan under vilka förutsättningar tilltalad som döms för brott helt eller delvis kan befrias från att återgälda statsverket rättegångskostnaderna har under senare år varit föremål för livlig diskussion. Under diskussionen har å ena sidan (Svensk Juristtidning 1960 s. 132 ff och 312) hävdats att stadgandet i 31 kap. 1 § rättegångsbalken lämnar domstolarna vidsträckt möjlighet att jämka rättegångskostnaderna. Jämkning skulle enligt denna uppfattning kunna ske såväl då beloppet icke står i rimligt förhållande till brottsligheten som då beloppet icke är rimligt med hänsyn till den dömdes betalningsförmåga. Endast om beloppet är rimligt ur båda dessa synpunkter skulle möjligheten att jämka vara utesluten. Gentemot denna uppfattning har å andra sidan (Svensk Juristtidning 1960 s. 310) gjorts gällande att jämkning enligt 31 kap. 1 § rättegångsbalken kan ske endast då kostnaden står i missförhållande

till såväl brottsligheten som den dömdes villkor. Jämkning skulle således enligt denna uppfattning icke kunna ske enbart på den grund att ett återgäldande av kostnaden med hänsyn till den dömdes ekonomiska villkor icke ter sig rimligt. Sistnämnda uppfattning, vilken vinner stöd av den processrättsliga litteraturen (Gärde m. fl. Kommentarer till rättegångsbalken s. 417 och Olivecrona Rättegången i brottmål enligt RB s. 346 not 5) torde vara den i rättspraxis i allmänhet vedertagna.

Den ståndpunkt lagen enligt den förhärskande uppfattningen intar beträffande skyldigheten för tilltalad att ersätta rättegångskostnad måste ur flera synpunkter anses otillfredsställande. Såsom framhållits under diskussionerna är det ur psykologisk synpunkt olämpligt att i en dom i brottmål ålägga den tilltalade att fullgöra något som han icke förmår. Särskilt är detta av betydelse i fråga om villkorligt dömda och villkorligt frigivna. Ett åläggande av betalningsskyldighet, som icke står i rimligt förhållande till den dömdes betalningsförmåga, kan i dylika fall verka nedbrytande på den tilltalade och motverka hans återanpassning i samhället. Detta bestyrks av skyddskonsulenternas och övervakarnas erfarenheter. Ett åläggande av återbetalningsskyldighet för rättegångskostnad minskar även — såsom framhållits under diskussionen (Sv. J. T. 1956 s. 281) — möjligheterna för målsägaren att få ersättning för den skada han lidit.

Ur statsfinansiell synpunkt kan det icke anses tillfredsställande att domstolarna i ett stort antal ålägger tilltalade, som icke kan förväntas kunna betala rättegångskostnaderna, återbetalningsskyldighet för dessa. Härigenom uppstår onödigt arbete för indrivningsmyndigheterna och ytterligare kostnader för statsverket. En jämkning av återbetalningsskyldigheten till belopp som svarar mot betalningsförmågan skulle därför innebära en icke obetydlig rationalisering. Nämnas må i detta sammanhang att beträffande kostnader i fri rättegång uppgift till indrivningsmyndigheten för åtgärd mot fria rättegångsparten lämnas endast om beloppet överstiger 300 kronor. Överstiger beloppet icke 300 kronor vidtas i följd härav ingen indrivning.

En möjlighet att minska olägenheterna skulle vara att bevilja tilltalad, som icke förmår betala rättegångskostnaderna, fri rättegång, vilket skulle medföra att den tilltalade icke i målet blev förpliktad betala kostnaden för bland annat offentlig försvarare. Denna utväg är emellertid i allmänhet icke framkomlig. Ofta medför nämligen rättegången för den tilltalade icke några omedelbara utgifter. Fri rättegång kan då icke erhållas (N. J. A. 1961: 143). Att märka är också att även den som beviljats fri rättegång i princip är skyldig ersätta statsverket dess kostnader i anledning av rättegången. Kan kostnaderna icke uttas av annan,

är fria rättegångsparten skyldig återgälda dessa till statsverket, låt vara att återkravet sker i annan form och att, såsom förut berörts, återkrav under vissa betingelser icke sker. För att lösa frågan syns därför lagändring erforderlig. Sådan har också förordats av Sveriges advokatsamfund i yttrande över ett av rättegångskommittén 1958 avgivet betänkande angående »Rättegångshjälp».

I samband med frågan om jämkning av skyldigheten att återgälda rättegångskostnad bör även till behandling upptas frågan om skyldighet för flera tilltalade att solidariskt återgälda rättegångskostnad. Enligt 31 kap. 6 § rättegångsbalken skall, om flera tilltalade döms för medverkan till samma brott eller för brott som äger samband med varandra, de dömda solidariskt svara för rättegångskostnaden. I den mån kostnaden hänförs till del av målet som endast angår någon av dem eller uppstått till följd av vårdslöshet eller försummelse av någon av dem, är denne ensam ersättningskyldig. Om flera dömda solidariskt förpliktats att svara för rättegångskostnad, kan domstolen enligt 31 kap. 7 § rättegångsbalken på yrkande av någon av dem pröva hur kostnaden slutligen skall fördelas mellan dem eller om någon skall vidkännas hela kostnaden. I den av Gärde m. fl. utgivna kommentaren till Nya rättegångsbalken (s. 424) uttalas att, därest samma person förordnats till offentlig försvarare för flera tilltalade som åtalats för medverkan i samma brott och de tilltalades inställning till åtalet väsentligen är densamma, de tilltalade torde böra åläggas att solidariskt svara för ersättningen. I praxis torde dock med hänsyn till bland annat att utredningen i brottmål ofta väsentligen avser vilken påföljd som bör ådömas det ej sällan förekomma, att solidarisk betalningsskyldighet för kostnaden för försvarare ej åläggs utan att kostnaden fördelas på de tilltalade så att varje tilltalad får svara endast för sin del av kostnaden. Har de tilltalade särskilda försvarare, är tilltalad enligt rättspraxis, om ej särskilda skäl föranleder till annat, skyldig återgälda statsverket endast kostnaden för sin egen försvarare (Sv. J. T. 1954 rf s. 17).

Lämpligheten av den i 31 kap. 7 § rättegångsbalken upptagna huvudregeln att om flera tilltalade döms för samma brott eller brott som har samband med varandra, de dömda solidariskt skall återgälda rättegångskostnad till statsverket kan starkt ifrågasättas. Följden av en dylik regel blir att om av två tilltalade den ene saknar medel att betala rättegångskostnaderna, den eller de övriga får svara för hela kostnaden. För en tilltalad som i följd härav ensam får svara för rättegångskostnaderna, framstår detta ej sällan som en uppenbar orättvisa. Regeln kan också leda till att den slarvige och mindre ansvarsställande premieras på bekostnad av den som söker göra rätt för sig. Det kan

därför starkt ifrågasättas, om icke huvudregeln bör vara den att rättgångskostnaden skall fördelas mellan de tilltalade med hänsyn till omständigheterna och att solidarisk betalningsskyldighet åläggas endast om särskilda skäl talar därför.

Under hänvisning till det ovan anförda får vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta att rättgångsbalkens 31 kapitel §§ 1, 6 och 7 ändras så att rättgångskostnaderna kan jämkas till belopp som svarar mot betalningsförmågan och att i de fall då flera tilltalade döms för samma brott kostnaderna skall fördelas mellan de tilltalade med hänsyn till omständigheterna och solidarisk betalningsskyldighet åläggas endast om särskilda skäl talar därför.

Stockholm den 15 januari 1964

C.-G. Enskog

M. Berglund

Mac P. Hamrin
i Kalmar

Nr 259

Av herr **Ohlin m. fl.**, om *enhetlig handläggning av samhälls-
åtgärderna mot ungdomsbrottslighet.*

(Lika lydande med motion nr 212 i Första kammaren)

En bestående brist i fråga om brottsbalksreformen och den nya barnvårdslagen av år 1960 är, att dualismen i fråga om ansvar och insatser mellan domstols- och fångvårdsväsende å ena sidan samt samhällets barna- och ungdomsvård å den andra sidan inte bringats till en lösning utan förblivit ett tvisteämne till men för samlade insatser. Frågan har ofta påtalats, nu senast genom Socialvårdsförbundets skrivelse om åtalspraxis gentemot ungdomsbrottslingar.

Det är ytterst angeläget att den nuvarande dualismen i procedurhänseende kan ersättas med en enhetlig ordning för hela ungdomsområdet, så att ansvariga samhällsorgan kan förenas i ett fruktbarande samarbete i stället för *kompetensvister*. Enligt vår mening bör därför en handlägningsordning tillskapas, som gör det möjligt att i enhetliga former pröva alla inom ungdomsområdet förekommande vårdfall med